

KIRJAVAHEMÄRKIDE KORDAMINE

Merle Sule materjalide põhjal
M-M. Feldschmidt

E-aadress

- <http://opikirjavahemargidseleks.webly.com/kirjavahemaumlrkide-kasutus.html>

NÄPUNÄIDE nr 1

- **Otsi öeldist ehk tegusõna pöördelist vormi!**

KOMATA SIDESÕNAD

- **KOMATA SIDESÕNAD** (peaaegu alati): **ja, ning, ega, ehk, või, (nii...) kui ka**
- Erandina võib koma olla nende sidesõnade ees põimlauses, kus komadega eraldatakse kõrvallause.
- *Minister ütles, et töö on valmis, ja tunnustas kõiki.*

KOMAGA SIDESÕNAD

- **KOMAGA SIDESÕNAD** (peaaegu alati): **sest, et, ent, kuid, kuigi, ehkki, kuna**
- (peaaegu alati): **aga, vaid, siis**

KOMAGA SIDESÕNAD

- **kui, nagu, justkui, otsekui, kuni**

Kui nende järel on öeldis, on nende ees koma.

Ma kõndisin, otsekui oleksin unes.

Aga võrdluses koma ei ole:

Ma kõndisin otsekui unes.

ÜHENDSIDESÕNAD ehk MITMESÕNALISED SIDENDID

- Ühendsidesõnad ehk mitmesõnalised sidendid (enamasti *et-* või *kui-*osaga):
isegi kui, ilma et, olgugi et, ainult et, vaevalt et, peaasi et, mitte et – kuuluvad kokku ning et ja kui ette koma ei panda.

Ma lähen kooli, isegi kui olen väsinud.

ÜHENDSIDESÕNAD ehk MITMESÕNALISED SIDENDID

- Lisaks veel ühendsidesõnu: nii kui, siis kui, nii et, nii nagu, sel ajal kui, peale selle et, lisaks sellele et, selleks et, vaatamata sellele et, sellele vaatamata et, enne kui, nii kaua kui, tänu sellele et, sellepärast /selle pärast et, seda enam et, niipea kui, pärast seda kui, eeldusel et, selle nimel et, selle asemel et, samal ajal kui ... **Kindlasti vaid ÜKS KOMA, tihti ühendsidesõna ees.**

KOMAGA küsiv-siduvad ase- ja mäarsõnad

- **kes, mis, kelle, mille, keda, mida, kellesse, millesse, kelles, milles, kellest, millest, kellele, millele, kellel, millel, kellelt, millelt, kelleks, milleks, kelleni, milleni, kellena, millena, kelleta, milleta, kellega, millega**

KOMAGA küsiv-siduvad ase- ja määrsõnad

- missugune, missuguse, missugust, missugusesse ...
- milline, millise, millist, millisesse ...
- mitu, mitme, mitut, mitmesse ...
mitmes, mitmenda, mitmendat, mitmendasse ...
- kumb, kumma, kumba, kummasse ...
- kuidas, kas, millal, miks, mistõttu...

KOONDLAUSE

- Koondlause on korduvate lauseliikmetega lause. Korduda võivad alused, sihitised, määrused, täiendid, öeldistäited.

Korduvad lauseliikmed eraldatakse komadega.

Valssi, rumbat, foksi ja tangot olime juba ammu õppinud.

Olime juba ammu õppinud valssi, rumbat, foksi ja tangot.

KOONDLAUSE

- **Kokkuvõtufraasiga koondlause**

*Oskame juba **peaaegu kõiki tantse**: valssi, foksi, rumbat ja sambat.*

*Valss, foks, samba ja rumba – **kõik need tantsud** on meil nüüd selged.*

KOONDLAUSE

- **Erilaadilisi täiendeid üksteisest komadega ei eraldata.**

See ilus sinisilmne poiss tantsis sambat.

Vana väike puidust maja püsib veel kaua.

NB! Täiendid käivad sama objekti kohta, märkides selle eri tunnuseid.

- **Samalaadiliste täiendite vahele pannakse koma.**

*Pikad, lühikesed, kõhnad ja prullakad poisid - **kõik** tantsisid sambat.*

AGA ja VAID

rõhumäärsõnadena

- Kui **aga** ja **vaid** on rõhumäärsõnad, siis komanende ees ei ole. Soe tee mõjub aga kosutavalt. Probleem on aga selles... Tema on minu kohmetuse üle alati vaid muianud.

KOONDLAUSE

- **Semikooloniga** eraldatakse koondlause loetelude rühmad ja segaliitlauses, kus on palju komasid, vähe seotud mõtted.
 1. *Pisikeses poes oli saada kõike vajalikku: juustu, sinki, pasteeti ja teisi toiduaineid; vihikuid, pliiatseid, paberit ja muid koolitarbeid; jopesid, pluuse, kleite ja ülikondi.*
 2. *Kui sinu armsam on otsekohene ja truu, siis armasta teda selle eest; kui ta pole seda, vaid on noor ja ilus, armasta teda selle eest, et ta on noor ja ilus; kui tal pole aga ühtki neist omadustest, kuid ta armastab sind, siis armasta ka teda, sest mitte iga päev ei leia sa armastust. /Musset*

PÕIMLAUSE

- **Põimlause on liitlause, mille osalaused on alistusseoses. Kõrvallause täpsustab pealause või teise, kõrgema astme kõrvallause mõnd lauseliiget.**

Tädi Maali korjas maasikaid ja ostis poest vahukoort, et küpsetada kooki, mida külalistele pakkuda.

PÕIMLAUSE

- **Kõrvallause võib asetseda pealause sees.**

Ta teadis, et kaotab, ja valmistus selleks põhjalikult. Siis, kui meie tööd tegime, lullitasite teie järve ääres.

- **Kõrvallause võib alistuda kõrgema astme kõrvallausele.**

Läksin poodi, et osta endale raamat, mida hädasti vajasin, kuna pidin esmaspäevaks referaadi kirjutama, sest mul oli see ikka veel tegemata.

LAUSELÜHEND

- **Lauselühend on öeldiseta sõnarühm, mille tuumaks on verbi käändeline vorm.**

Alati eraldatakse koma(de)ga

1) verbita lauselühend

Koolimajas ei käida, müts peas ja saapad jalas, ega vilistata nagu õues.

LAUSELÜHEND

2) määruslikud (MILLAL? KUNAS?) nud- ja tud-lühendid

Töötanud kogu suve, jätkas ta sügisel õpinguid.

Töö lõpetatud, mindi peole.

3) kesksõna- ja mata-lühend järeltäiendina
Kirjand, pool ümber kirjutatud, vedeles laual.

LAUSELÜHEND

- Määruslik *des-*, *mata-*, *maks-* ja *tuna-* lühend eraldatakse koma(de)ga, kui lühendi tuum asub lühendi alguses:

Istusin laua taga, kuulates järjejuttu, ja unustasin oma töö sootuks.

Vastamata ainsalegi esitatud küsimusele, vangutas vanamees ainult pead.

LAUSELÜHEND

■ Komaga ei eraldata

1) des-, mata-, maks-, tuna- lühendit, kui tuum paikneb lühendi lõpus

*Pead õlgade vahele **tõmmates** jooksis tüdruk vette.*

*Kodus sobivat rakendust **leidmata** kolis vanaisa maale.*

*Pea ennast kokku võtma paremat tulemust **saavutamaks**.*

RINDLAUSE

- **Koolon** pannakse rindlause osalauseste vahele, kui järgnev osalause seletab eelmist või järeltab midagi eelmisest.

Kõlasid tuttavad helid: algas viimane vaatus.

Järeldusseost märkivate sõnade (järelkult, seega, niisiis, seetõttu) ette käib koma.

Peaminister astus tagasi, järelkult oli ta siiski milleski süüdi.

PÕIMLAUSE

- **Kõrvallause võib asetseda pealause järel:**
*Tean, **et** sa tahad kinno minna.*
*Ei tea, **kuhu** nad läksid.*
*Avasin ukse, **niipea kui** kuulsin koputust.*
*Ta sai kahe, **vaatamata sellele et** oli tuupinud terve õhtu.*
- **NB!** Mitmesõnaliste sidendite puhul sõltub koma asend sisurõhust. **Mingil juhul ei panda koma mõlemasse kohta.**

PÕIMLAUSE

- **Kõrvallause võib asetseda pealause ees.**

***Kui** Arno isaga koolimajja jõudis, olid tunnid juba alanud.*

***Olgugi et** onu eile meil oli, ei rääkinud ta sellest midagi.*

***Kas** väikevend täna tuleb, ei tea keegi.*

***Sellepärast et** sina nii talitad, pole veel teised kohustatud sama tegema.*

KIILLAUSE

- **Kiil eraldatakse lausest koma(de), mõttekriipsu(de) või sulgudega.**

Komadega eraldatakse eriliselt esiletõstmata neutraalsed kiilud (vt eelmist loendit).

Mõttekriipsudega esiletõstetud kiilud on niisama olulised kui muu lausegi.

*Ideaalsesse ühiskonda - **selge see** - ei jõua me kunagi.*

***Peasi** - ära mind sega.*

Sulgudesse pannakse lisateavet pakkuvad kiilud.

Tartu 3. keskkoolis (**Raatuse 88a**) alustati remonditöid.

KÜSIMÄRK

- **Küsimärki** ei panda kaudse küsilause järele (lause ei alanud küsisõnaga!).

*Iseenesest tekib küsimus, **kas** poleks olnud õigem vähem puhata.*

VEEL NÄITEID

- **Kes** külvab, see lõikab. **Kelle** ta kaasa toob, ei teadnud me keegi. **Mida** aeg edasi, seda kergem on armuda. **Kellesse** usud, seda ootad. **Milles** on küsimus, pole neilgi selge. **Kellest** räägitakse, see tuleb. **Kui** minna, siis kohe. **Mis** öeldud, jääb meie vahele. **Et** inimene muutub, on loomulik.

VEEL NÄITEID

- Ja nüüd oleks ta **nagu** poisi unustanud, kohendades pabereid laual. Minu ehmatus oleks **nagu** teisteski läbi käinud. Mees **aga** ei kuulnudki neid sõnu. Andres **nagu** ei kuulnudki neid sõnu. See nutt **aga** kriimustas tema südant. Majast üksi oleks **nagu** temale vähe. Hobuse röömuhirnatuses kustus **nagu** tükk naise senisest elust.

VEEL NÄITEID

- **Ei**, see pole laimujutt, vaid tõde. Andres, **noh**, tema on niisugune, nagu ta on. **Oi heldeke**, niisuguste juttude vastu ei või ma midagi.
- Ah seda inimest küll! (**komata**)

KASUTATUD MATERJALID

Ottenson, K. Täiendkoolituse käsilehed. 2006
(Tartu Kivilinna Gümnaasium)

Eesti keele käsiraamat. Internet:
<http://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?p=2&p1=11>

<http://opikirjavahemargidseleks.weebly.com/kirjavahemaumlrkide-kasutus.html>